

ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਉੱਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਹਾਇ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਰਲਾਪ (23:13-39)

ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸੰਬੋਧਨ ਵਿਚ ਇੱਥੇ ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਕ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਕ ‘‘ਹਾਏ’’ ਕਹੀਆਂ। ‘‘ਹਾਏ’’ ਲਈ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ (*ouai*) ਨਬੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਇਬਰਾਨੀ ਸ਼ਬਦ *hoy* ਵਾਂਗ ਹੈ (ਯਸਾਯਾਹ 5:8-23; ਹਬਕੂਕ 2:6-19)। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਗੁਆਉਣ ਦਾ ਦੁੱਖ, ਤਕਲੀਫ਼, ਗੁੱਸਾ, ਸੋਗ, ਅਫ਼ਸੋਸ ਜਾਂ ਭੈਅ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੌਨ ਮੈਕਾਰਥਰ, ਜੂਨੀ. ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ‘‘ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਵੇਗਸੂਚਕ ਕਠਿਨ ਦੇ ਆਮ ਅਰਥ ਵਿਚ ਐਨਾ ਵੱਧ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ’’ ਹੈ।¹ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਠਾਟਕੀ, ਅਰਥ ਭਰਪੂਰ ਅਵਾਜ਼ ਕੱਢਦਾ ਹੈ। ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੇਵਕਾਈ ਦੌਰਾਨ ਹੋਰ ‘‘ਹਾਏ’’ ਆਖੀਆਂ (11:21; 18:7; 24:19; 26:24)। ‘‘ਹਾਏ’’ ਸ਼ਬਦ ‘‘ਮੁਬਾਰਕ’’ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ (ਲੂਕਾ 6:17-26)।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਯਿਸੂ ਵੱਲੋਂ ਕਈ ਆਂ ਗਈਆਂ ਹਾਏ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੇ ਵਿਵਾਦ ਹੈ। KJV ਵਿਚ ਅੱਠ ਹਾਏ ਹਨ। NASB ਵਿਚ ਵੀ ਅੱਠ ਹਾਏ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਆਇਤ 14 ਵਾਲੀ ਹਾਏ ਨੂੰ ਬੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। NIV ਵਿਚ ਸੱਤ ਹਾਏ ਹਨ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਆਇਤ 14 ਨੂੰ ਟਿੱਪਣੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਆਇਤ ਨਾਲ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਹੋਏ ਅਨੁਵਾਦਾਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਹੱਥਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਗਵਾਹ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਆਇਤ ਵੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਆਇਤ 13 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਹਾਲ ਦੇ ਆਲੋਚਕ ਤਰਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਆਇਤ ਮਰਕੁਸ 12:40 ਜਾਂ ਲੂਕਾ 20:47 ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਬਹਿਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਵਿਚ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਤੋਂ ਲਈ ਗਈ ਸੀ।²

ਧਰਮਪੁਸਤਕ ਦਾ ਸਬੂਤ ਮੱਤੀ ਦੇ ਇਸ ਭਾਗ ਦੀਆਂ ਸਿਰਫ਼ ਸੱਤ ਹਾਏ ਦਾ ਪੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹੋਇਆ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਪੂਰਣ ਅੰਕ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਵੇਖੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੋਥੀ 5:1; 8:2; 10:3; 15:1; 16:1)। ਆਇਤ 14 ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਆਇਤ 13 ਅਤੇ 15 ਵਿਚ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਹਾਏ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇੱਥੇ ਆਇਤ 14 ਤੇ ਹੋਰ ਸੱਤ ਹਾਏ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪਹਿਲੀ ਹਾਇ (23:13, 14)

¹ਪਰ ਹੇ ਕਪਟੀ ਗੁੰਥੀਓ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਓ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਹਾਇ ਹਾਇ ! ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਤੁਸੀਂ

ਸੁਰਗ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬੰਦ ਕਰਦੇ ਹੋ।¹⁴ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਵਿਚ ਨਾ ਆਪ ਵੜਦੇ ਨਾ ਵੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੜਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋ।

ਆਇਤ 13. ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹਾਏ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਹਾਏ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਨੇ ਹੋ ਕਪਟੀ ਗ੍ਰੰਥੀਓ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਓ ਆਖਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ (23: 15, 23, 25, 27, 29)। ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ (*hypokrites*) ਦਾ ਬਦਲਵਾਂ ਰੂਪ ‘‘ਕਪਟੀ’’ ਲਈ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ (*hypocrite*) ‘‘ਕਲਾਕਾਰ’’ ਮੰਚ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਕੋਈ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਵੇ, ਮੁਖੋਟਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲਈ ਹੋ ਗਿਆ (6:2, 5 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਧਰਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜੋ ਉਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਨ।

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂ ‘‘ਸੁਰਗ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬੰਦ ਕਰਦੇ’’ ਹਨ। ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦ ‘‘ਬੰਦ ਕਰਦੇ’’ ਦੇ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ (*kleio*) ਦਾ ਮਤਲਬ ‘‘ਬੰਦ ਕਰਨਾ,’’ ‘‘ਤਾਲਾ ਲਾਉਣਾ,’’ ਜਾਂ ‘‘ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਣਾ’’ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਸਬੰਧ ‘‘ਕੁੰਜੀ’’ ਲਈ ਸ਼ਬਦ (*kleis*) ਨਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਯਿਸੂ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਪਤਰਸ ਨੂੰ ‘‘ਸੁਰਗ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜੀਆਂ’’ ਦੇਣੀਆਂ ਸਨ (16: 19)। ਇਸ ਕਰਕੇ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰਸੂਲਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜਦਕਿ ਪਤਰਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਸੂਲਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਦੇ ਫ਼ਾਟਕ ਖੋਲ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵੜਨ ਦੇਣਾ ਸੀ (16: 19 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਕੁੰਜੀਆਂ ਮਸੀਹ ਦੀ ਇੰਜੀਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਜੁਲਦੀ ਇਕ ਆਇਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ‘‘ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਸਿਖਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ’’ (ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ) ਨੂੰ ‘‘ਗਿਆਨ ਦੀ ਕੁੰਜੀ’’ ਲੈ ਲੈਣ ਲਈ ਝਾੜ ਪਾਈ ਗਈ ਸੀ (ਲੂਕਾ 11:52)। ਆਪਣੀਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਰੀਤਾਂ ਅਤੇ ਕਪਟ ਭਰੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮਸੀਹ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾਉਣ ਕਰਕੇ ਸੱਚੇ ਮਨ ਨਾਲ ਭਾਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਚਿਆਈ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਯਿਸੂ ਨੇ ਇਹ ਆਖ਼ਿਆਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਸਮਝਾਈ, ‘‘ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਵਿਚ ਨਾ ਆਪ ਵੜਦੇ ਨਾ ਵੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੜਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋ।’’ ਇਹ ਇਕ ਦੁਖਾਂਤ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਨੇ ਮਸੀਹ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਯਿਸੂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਭੜਕਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਯੂਹੰਨਾ ਵਿਚ ਕਈ ਆਇਤਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਯਹੂਦੀ ਯਿਸੂ ਵਿਚ ਇਮਾਨ ਲਿਆਏ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਉਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਇਮਾਨ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਣ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸਿਨਾਗੋਗ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਦੇਣਾ ਸੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਤੰਗ ਕਰਨਾ ਸੀ (ਯੂਹੰਨਾ 7: 12, 13; 9:22; 12:42; 19:38)।

ਆਇਤ 14. ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਹੱਥਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਧੂ ਹਾਏ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਮਰਕੁਸ 12:40 ਜਾਂ ਲੂਕਾ 20:47 [‘‘ਓਹ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚੱਟ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਖਾਲਣ ਲਈ ਲੰਮੀਆਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਕ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੇਗੀ।’’] ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਹਾਇ ਹਾਇ! ... ਉਹ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚੱਟ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਖਾਲਣ ਲਈ ਲੰਮੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਖੋਲ ਲੈਂਦੇ ਹੋਣ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਪਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਪਣੇ ਫ਼ਾਇਦੇ ਲਈ ਕਰਦੇ ਸਨ।¹⁵ ਇਕ ਹੋਰ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ

ਇਹ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾਨ-ਨਵਾਜ਼ੀ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।⁴ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਥੀ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਖੁੱਸਿਆ ਹੋਵੇ, ਖਾਸ ਕਰ ਉਹ ਔਰਤ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਝਾਂਸੇ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਅਫ਼ਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਦੁਖੀ ਲਾਚਾਰ ਵਿਧਵਾ ਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਚੁੱਕੇ, ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਹੋਣ ਤੇ ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਨਿੰਦਣ ਯੋਗ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਪਟੀਆਂ ਨੂੰ ‘ਲੰਮੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ’ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਯਿਸੂ ਨੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਲੰਮੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ ਕਰਨ, ਬਕਬਕ ਨਾਲ ਭਰੀ ਦੁਆ ਕਰਨ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਦਤ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆਇਆ ਸੀ (6: 5-7 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚੁਰਾਉਣ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਆਇਤ ਦੀ ਆਖ਼ਰੀ ਗੱਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਕ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੇਗੀ। ਫੇਰ ਤੋਂ ਨਰਕ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਦਰਜਿਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਇਮਾਗ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਆਇਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ (11:23, 24; ਲੂਕਾ 12:47, 48; 2 ਤਿਮੋਥਿਉਸ 4: 14; ਇਬਰਾਨੀਆਂ 2:2, 3; 10:29; ਯਾਕੂਬ 3:1)। ਖ਼ੁਦਾ ਹਰ ਬੰਦੇ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦਵੇਗਾ (ਰੋਮੀਆਂ 2:5, 6; 2 ਥੱਸਲੁਨੀਕੀਆਂ 1:7, 8)। ਲਿਖਤ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਇਹ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵੱਧ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੇਗੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਘੱਟ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੇਗੀ।

ਦੂਜੀ ਹਾਇ (23:15)

⁵ਹੇ ਕਪਟੀ ਗੁੰਥੀਓ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਓ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਹਾਇ ਹਾਇ ! ਕਿਉਂ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਰਲਾਉਣ ਲਈ ਜਲ ਥਲ ਗਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਜਾਂ ਉਹ ਆ ਚੁੱਕਿਆ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਦੂਣਾ ਨਰਕ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ।

ਆਇਤ 15. ਪਹਿਲੀ ਹਾਇ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਂਦੀ ਸੀ (23: 13)। ਇਸ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਜੁਲਦੀ ਦੂਜੀ ਹਾਇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਹੀ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਕਪਟ ਵਿਚ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲਦੇ ਸਨ।

ਪੰਥ ਵਿਚ ਰਲਾਉਣਾ (*proselutos*) ਸ਼ਬਦ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਯਹੂਦੀ ਧਰਮ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਵਾਲੇ ਗੈਰ ਕੌਮਾਂ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ‘ਰਲਣ ਵਾਲਾ’ ਅਸਲ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਖੌਫ਼ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਯਹੂਦੀ ਧਰਮ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 10:2, 22, 35; 13:16, 26, 50; 16:14; 17:4, 17; 18:7)।⁶ ‘ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਵਿਚ ਰਲਣ ਵਾਲੇ’ ਸੁੰਨਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਚਮੁਚ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀ ਬਣੇ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਸਨ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2:10; 6:5; 13:43)। ਤਾਂ ਵੀ ਇੱਥੇ ‘ਆ ਚੁੱਕਿਆ’ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਲਈ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਫ਼ਰੀਸੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਵਾਹ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਜਲ ਥਲ ਗਾਹੁੰਦੇ ਹੋਣਾ ਵਾਕਅੰਸ਼ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਰਥ ਹੈ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਦੇਣਾ। ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਯਹੂਦੀ ਗੈਰ ਕੌਮਾਂ ਲਈ ਯਹੂਦੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦਿਲਖਿਚਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਕਾਮਯਾਬੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ,⁶ ਪਰ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹਾਸਲ

ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਦੂਣਾ ਨਰਕ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ‘ਨਰਕ ਦਾ ਪੁੱਤਰ’ ਇਕ ਸਾਮੀ ਇਜ਼ਹਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਸਿਰਫ਼ ਨਰਕ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ।¹⁷ ਫਿਰਕਾ-ਵਾਰਾਨਾ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਬਦਲਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਰਹਿਬਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਕੇ ਸਨ; ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਬੁਠ ਅਤੇ ਕਪਟ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਦੋਹਰੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸੋਗ ਸਨ।

ਤੀਜੀ ਹਾਇ (23:16-22)

¹⁶ਹੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਆਗੂਓ, ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਹਾਇ ਹਾਇ ! ਜਿਹੜੇ ਆਖਦੇ ਹੋ ਭਈ ਜੋ ਕੋਈ ਹੈਕਲ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਹੈਕਲ ਦੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਪਊ।¹⁷ਹੇ ਮੂਰਖੇ ਅਤੇ ਅੰਨ੍ਹਿਓ ਕਿਹੜਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਸੋਨਾ ਜਾ ਹੈਕਲ ਜਿਹ ਨੇ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਹੈ? ¹⁸ਅਤੇ ਇਹ ਤਾਂ ਕੁਝ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਭੇਟ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਕਰਨੀ ਪਊ।¹⁹ਹੇ ਅੰਨ੍ਹਿਓ ਕਿਹੜੀ ਵੱਡੀ ਹੈ ਭੇਟ ਜਾ ਜਗਵੇਦੀ ਜਿਹੜੀ ਭੇਟ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਦੀ ਹੈ? ²⁰ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਕੋਈ ਜਗਵੇਦੀ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਸੋ ਉਹ ਦੀ ਅਤੇ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹਨ ਸਹੁੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।²¹ਅਤੇ ਜੋ ਕੋਈ ਹੈਕਲ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਸੋ ਉਸ ਦੀ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਭੀ ਸਹੁੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।²²ਅਤੇ ਜੋ ਕੋਈ ਸੁਰਗ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਸੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਣ ਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਇਤ 16. ਤਿੱਜੀ ਹਾਇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦੂਜੀਆਂ ਹਾਇ ਨਾਲੋਂ ਫ਼ਰਕ ਵੰਗ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ‘ਹੇ ਕਪਟੀ ਗੰਬੀਓ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਓ’ ਆਖਣ ਦੀ ਥਾਂ ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਆਗੂਓ ਆਖਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਯਿਸੂ ਨੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਲਈ ਆਖਿਆ ਸੀ ‘ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦਿਓ, ਉਹ ਅੰਨ੍ਹੇ ਆਗੂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਅੰਨ੍ਹੇ ਦਾ ਆਗੂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿੱਗਣਗੇ’ (15: 14)। ਫ਼ਰੀਸੀ ਲੋਕ ਸੱਚੀ ਰੂਹਾਨੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਘਮੰਡ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਰੂਹਾਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਅੰਨ੍ਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਚਿਆਈ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੇ ਉਹ ਆਪ ਸਚਿਆਈ ਕੋਲ ਨਾ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਨਿਆਂ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਲਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ।

23: 16-22 ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਨੇ ਸਹੁੰ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਵਰਤਦਿਆਂ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੇ ਰੂਹਾਨੀ ਅੰਨ੍ਹੇਪਣ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ (5: 34-37 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਸਹੁੰ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲਤ ਤਰਕ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਇਹ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਹੈਕਲ, ਵੇਦੀ ਜਾਂ ਸੁਰਗ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਸਹੁੰ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ, ਬੇਵਕੂਫ਼ੀ ਸੀ। ਖ਼ੁਦਾ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਖੇਡ ਨਾਲ ਮਾਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਹਾਇ ਵਿਚ ਸਹੁੰ ਖਾਣ ਦੀ ਮੰਜੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇਪਣ ਦੇ ਲੱਛਣ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ।¹⁸

ਫ਼ਰੀਸੀ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਸਨ, ‘ਜੇ ਕੋਈ ਹੈਕਲ ਦੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਪਊ।’ ਹੈਕਲ (*maos*) ਜੋ ਹੈਕਲ ਦਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹਿੱਸਾ ਸੀ, ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਥਾਂ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ (ਵੇਖੋ 2 ਇਤਿਹਾਸ 5: 11-14; 6: 18-21)। ਤਾਂ ਵੀ ਫ਼ਰੀਸੀ ਹੈਕਲ ਦੇ ਸੋਨੇ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ

ਸਹੁੰ ਨੂੰ ਹੈਕਲ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸਹੁੰ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਅਜਿਹਾ ਸੋਨਾ ਉਹ ਪੱਤਰੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅੰਦਰੂਨੀ ਵੇਦੀ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰੀ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੋਸੇਫ਼ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਹੁਣ ਸਾਹਮਣਿਓਂ ਹੈਕਲ ਦਾ ਬਾਹਰੀ ਹਿੱਸਾ ... ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਭਾਰੇ ਵਸਤਰ ਵਾਲੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਪੱਤਰਿਆਂ [ਨਾਲ] ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਨਾਲ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਮਕ ਬੜੀ ਤਿੱਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਉੱਤੇ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਉਵੇਂ ਹੀ ਫੇਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਤੋਂ ਫੇਰਦੇ ਹਾਂ।^੯

ਇਕ ਹੋਰ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋਨਾ ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੰਦੇ ਲਈ ਹੈ।¹⁰

ਆਇਤ 17. ਯਿਸੂ ਨੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋ ਮੂਰਖੇ ਆਖਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ‘ਮੂਰਖ’ (*moros*) ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ (5:22)। ਐਲਨ ਹਿਊਲ ਮੈਕਨੇਲ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਕੁਝ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਪਰ ਜਿਸ ਖੋਜ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।¹¹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਰਕ ਦੇ ਬੇਤੁਕੇ ਹੋਣ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦਿਆਂ ਯਿਸੂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ‘ਕਿਹੜਾ ਵੱਡਾ ਹੈ ਸੋਨਾ ਜਾ ਹੈਕਲ ਜਿਹ ਨੇ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਹੈ?’ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਹੈਕਲ ਸੋਨੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਸੀ। ਹੈਕਲ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੋਨਾ ਪਵਿੱਤਰ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਸੋਨੇ ਕਰਕੇ ਹੈਕਲ ਪਵਿੱਤਰ ਸੀ।

ਆਇਤ 18. ਇਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਇਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਜਾਂ ਵੇਦੀ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਭੇਟ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਪਊ। ਇੱਥੇ ਜਗਵੇਦੀ ਹੈਕਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਣੀ ਹੋਮਬਲੀ ਦੀ ਵੇਦੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਦੀ ਤੇ ਯਾਜਕ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਹੋਰ ਭੇਟਾਂ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਅਤੇ ਮੈਠ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ‘ਭੇਟ’ ਲਈ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ (*doron*) ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ‘ਦਾਨ’ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (NIV)।

ਆਇਤ 19. ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੇ ਤਰਕ ਵਿਚ ਕਮੀ ਸੀ। ਯਿਸੂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ‘ਕਿਹੜੀ ਵੱਡੀ ਹੈ ਭੇਟ ਜਾ ਜਗਵੇਦੀ ਜਿਹੜੀ ਭੇਟ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਦੀ ਹੈ?’ ਕੂਚ 29:37 ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਜਿਹੜਾ ਜਗਵੇਦੀ ਨੂੰ ਛੂਹੇ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਵੇਗਾ।’ ਜ਼ਾਹਿਰ ਤੌਰ ਤੇ ਵੇਦੀ ਨਾਲ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਵੱਡੀ ਸੀ।

ਆਇਤਾਂ 20-22. ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਗਵੇਦੀ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਣਾ ਉਹ ਦੀ ਅਤੇ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹਨ ਸਹੁੰ ਖਾਣ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸੀ। ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਚ ਕਪਟੀਆਂ ਲਈ ਸਹੁੰ ਖਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੰਨਤ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਦਾ ਅਸਾਨ ਤਰੀਕਾ ਸੀ। ਯਿਸੂ ਨਿਰਾ ਇਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਨੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਉਲਟ ਪੁਲਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਸਹੁੰ ਮੰਨਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।¹²

ਯਿਸੂ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਲੋਕ ਜਦ ਵੀ ਹੈਕਲ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਖੁਦਾ ਦੀ ਹੀ ਸਹੁੰ ਖਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਖ਼ਾਸਕਰ ਹੈਕਲ ਦਾ ਅਤਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ ਖੁਦਾ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਦੇ ਅਸਲ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਇਕ ਝਲਕ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਇਬਰਾਨੀਆਂ 9:1-14)।

ਮਿਸ਼ਨਾਹ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ‘ਸੁਰਗ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੀ’ ਸਹੁੰ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੂਟ ਹੈ। ਪਰ

ਜੇ ਉਹ ਖੁਦਾ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਭਾਵੇਂ (ਅਦੋਨਾਇ, ਯਾਹਵੇਹ, ਜਾਂ ਸਰਬਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਦੇ ਨਾਂਅ ਨਾਲ) ਤਾਂ ਉਹ ਸਹੁੰ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।¹³ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਯਿਸੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਸੁਰਗ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਖੁਦਾ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਵੀ ਸਹੁੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਯਸਾਯਾਹ 66: 1 ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਨੇ ਆਖਿਆ, ‘‘ਅਕਾਸ਼ ਮੇਰਾ ਸਿੰਘਾਸਣ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਚੌਂਕੀ ਹੈ।’’

ਯਿਸੂ ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਭ ਸਹੁੰਆਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ (5:33-37)। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਹੁੰ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹਰ ਸਹੁੰ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਹੋਵੇ ਇਕ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਗਵਾਹ ਖੁਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਡੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਆਖ਼ਰੀ ਨਿਆਂ ਕਰੇਗਾ (ਵੇਖੋ 12:36, 37)।¹⁴

ਚੌਥੀ ਹਾਇ (23:23, 24)

²³ਹੇ ਕਪਟੀ ਗ੍ਰੰਥੀਓ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਓ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਹਾਇ ਹਾਇ ! ਕਿਉਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਦੀਨੇ ਅਤੇ ਸੌਂਫ਼ ਅਤੇ ਜੀਰੇ ਦਾ ਦਸੌਂਧ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਰੇਤ ਦੇ ਭਾਰੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਅਰਥਾਤ ਨਿਆਉਂ ਅਰ ਦਯਾ ਅਰ ਨਿਹਚਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਛੱਡਦੇ।
²⁴ਹੇ ਅਨ੍ਹੇ ਆਗੂਓ ਜਿਹੜੇ ਮੱਛਰ ਪੁਣ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਉਠ ਨਿਗਲ ਜਾਂਦੇ ਹੋ !

ਆਇਤ 23. ਚੌਥੀ ਹਾਇ ਵਿਚ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਦਸੌਂਧ ਦੇਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਆਮਦਨ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਦਸੌਂਧ ਦੇਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਜ਼ਿਕਰ ਅਬਰਾਹਾਮ ਦੇ ਮਲਕਿਸਿਦਕ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਯਾਜ਼ਕ/ਸ਼ਾਲੇਮ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਨਾਂਅ ਸਲੇਮ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਹੈ (ਉਤਪਤ 14:18-20)। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਦਸੌਂਧ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੇਚੀਦਗੀ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਈਆਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖੋ ਦਸੌਂਧ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਖੁਦਾ ਨੇ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਪਵਿੱਤਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਥੀ ਅਤੇ ਫਲ ਦਾ ਦਸੌਂਧ ਅਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਦਸੌਂਧ ਵੱਖ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ (ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ 27:30-33)। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਵੰਡਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਮਿਲੀ (ਵੇਖੋ ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ 25:23; ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 8:17, 18)। ਦਸੌਂਧ ਲੇਵੀਆਂ ਨੂੰ ਤੰਬੂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ (ਗਿਣਤੀ 18:21-24)।¹⁵ ਹੋਰ ਆਇਤਾਂ ਤੋਂ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸੌਂਧ ਉਸ ਥਾਂ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਖੁਦਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ ਸੀ, ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਲੇਵੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵੰਡਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ (ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 12:5-19; 14:22, 23)। ਜੇ ਕੋਈ ਇਸਰਾਏਲੀ ਐਨੀ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਿਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਰਕਮ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਉੱਥੋਂ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦਾ ਸੀ (ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 14:24-27)। ਹਰ ਤੀਜੇ ਸਾਲ ਦਸੌਂਧ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਜ਼ਮੂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਇਹ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉੱਥੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੇਵੀਆਂ, ਯਤੀਮਾਂ, ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਰਦੇਸੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ (ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 14:28, 29; 26:12)।

ਪ੍ਰਦੀਨੇ ਅਤੇ ਸੌਂਫ਼ ਅਤੇ ਜੀਰੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਸਾਲਿਆਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਯਸਾਯਾਹ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸਾਨ, ‘‘ਸੌਂਫ਼ ਨੂੰ ਖਿਲਾਰਦਾ ਅਤੇ ਜੀਰੇ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਛੱਟਾ ਦਿੰਦਾ’’ ਹੈ (ਯਸਾਯਾਹ 28:25)।

ਇਹ ਮਸਾਲੇ ਦਸੌਂਧ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੋ ਬੀਜਿਆ ਗਿਆ ਉਸ ਤੋਂ ‘‘ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਫ਼ਸਲ’’ ਦਾ ਦਸੌਂਧ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ (ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ 27:30; ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 14:22)।¹⁶ ਫ਼ਰੀਸੀ ਲੋਕ ਛੋਟਿਆਂ ਛੋਟਿਆਂ ਪੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਬੀਆਂ ਨੂੰ ਗਿਣਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਚੌਕਸ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਯਿਸੂ ਦੇ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਵਿਚ ਫ਼ਰੀਸੀ ਨੇ ਸ਼ੇਖੀ ਮਾਰੀ, ‘‘ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਦਸੌਂਧ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ’’ (ਲੂਕਾ 18:12)। ਇਕ ਹੋਰ ਥਾਂ ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ‘‘ਪ੍ਰਦੀਨੇ ਅਤੇ ਹਰਮਲ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਸਾਗ ਦਾ ਦਸੌਂਧ ਦਿੰਦੇ’’ ਸਨ (ਲੂਕਾ 11:42)।¹⁷ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਨਾਲ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬੜੇ ਧਰਮੀ ਹਨ।

ਫ਼ਰੀਸੀ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਬੜੇ ਮਾਤਬਰ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁਰੇਤ ਦੇ ਭਾਰੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਭਾਰੇ (*barus*) ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਦੀ ਥਾਂ ਮਹੱਤਵ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।¹⁸ ਅਜਿਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਯਹੂਦੀ ਲੋਕ ਵਾਕਫ਼ ਸਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਰੱਬੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਰਾ ਨੂੰ ਹੌਲੇ ਅਤੇ ਭਾਰੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ (5:19 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।¹⁹ ਭਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਨਿਆਉਂ (ਯਸਾਯਾਹ 1:17; ਯਿਰਮਿਯਾਹ 22:3; ਮੀਕਾ 6:8), ਦਯਾ (ਹੋਸ਼ੇਆ 6:6; ਜ਼ਕਰਯਾਹ 7:9, 10), ਨਿਹਚਾ (ਹਬੱਕੂਕ 2:4) ਸਨ। ਇਕ ਹੋਰ ਮੌਕੇ ਤੇ ਯਿਸੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ‘‘ਨਿਆਉਂ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ’’ ਦੀ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ (ਲੂਕਾ 11:42)। ਉਸ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਛੱਡਦੇ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਅਹਿਮ ਸਨ।

ਆਇਤ 24. ਫਿਰ ਯਿਸੂ ਨੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਨੂੰ ਹੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਆਗੂਓ ਦੱਸਿਆ (ਵੇਖੋ 23:16)। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਆਖਦਿਆਂ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਮੱਛਰ ਪੁਣ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਉਠ ਨਿਗਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਅਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਅਹਿਮ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਵਿਖਾਇਆ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਗੰਭੀਰ ਫ਼ਰਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪਸੰਦ ਸੀ (7:3, 4; 13:31, 32; 17:20; 19:24)। ਮੱਛਰ ਨੂੰ ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਕੀੜਾ ਹੈ, ਉਠ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਫ਼ਲਿਸਤੀਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਜਾਨਵਰ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਰੂਪਕ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਮੁਹਾਵਰਾ ਹੈ,²⁰ ਉਹ ਅਰਾਮੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਖੇਡ ਹੋਵੇ। ‘‘ਮੱਛਰ’’ ਲਈ (*qalma*) ਜਾਂ (*qalama*) ਜਦਕਿ ‘‘ਉਠ’’ ਲਈ (*gamla*) ਹੈ।²¹ ਮੱਛਰ ਅਤੇ ਉਠ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਰਸਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਸ਼ੁੱਧ ਸਨ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਸੀ (ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ 11:4, 20-23, 41-43)। ਫ਼ਰੀਸੀ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਮੈਅ ਵਿੱਚੋਂ ਅਸ਼ੁੱਧ ਕੀੜੇ ਮਕੌੜਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕੱਪੜੇ ਅਤੇ ਲੱਕੜ ਦੀਆਂ ਟੋਕਰੀਆਂ ਵਰਤਦੇ ਸਨ।²² ਯਿਸੂ ਦੀ ਅਤਕਥਨੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਛੋਟੀ-ਛੋਟੀ ਅਸ਼ੁੱਧਤਾ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਵੱਡੀ ਅਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਪੰਜਵੀਂ ਹਾਇ (23:25, 26)

²⁵ਹੇ ਕਪਟੀ ਗ੍ਰੰਥੀਓ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਓ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਹਾਇ ਹਾਇ ! ਕਿਉਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਕਟੋਰੇ ਅਰ ਥਾਲੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਸਾਫ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਉਹ ਲੁੱਟ ਅਤੇ ਬਦਪਰਹੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ²⁶ਹੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਫ਼ਰੀਸੀ ! ਪਹਿਲਾਂ ਕਟੋਰੇ ਅਤੇ ਥਾਲੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰ, ਤਾਂ ਉਹ ਬਾਹਰੋਂ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਹੋਣਗੇ।

ਆਇਤ 25. ਪੰਜਵੀਂ ਹਾਇ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਨੇ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਕਟੋਰੇ ਅਰ ਥਾਲੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਸਾਫ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਯਹੂਦੀ

ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਅਤੇ ਖਾਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਦੀ ਰਸਮੀ ਸਫ਼ਾਈ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਸਨ (15: 1-20; ਮਰਕੁਸ 7: 1-8)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਟੋਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਬਾਹਰ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ।²³ ਯਿਸੂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਸਾਫ਼ ਇਲਜ਼ਾਮ ਕਿ ‘ਅੰਦਰੋਂ ਉਹ ਲੁੱਟ ਅਤੇ ਬਦਪਰਹੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ’ ਤੋਂ ਇਸਦਾ ਸਾਫ਼ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ‘ਲੁੱਟ ਅਤੇ ਬਦਪਰਹੇਜ਼ੀ ਨਾਲ’ ਕਟੋਰਾ ਜਾਂ ਭਾਂਡਾ ਨਹੀਂ ਭਰ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਲੋਕ ਭਰ ਸਕਦੇ ਹਨ (15: 18, 19)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਰੂਹਾਨੀ ਹਾਲਤ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਹਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਰਸਮੀ ਅਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਫ਼ਿਕਰ ਸੀ। ਫ਼ਰੀਸੀ ਲੋਕ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਰਸਮੀ ਨਹਾਉਣ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਵੀ ਚੌਕਸ ਸਨ, ਪਰ ਲਾਲਚੀ ਅਤੇ ਲੋਭੀ ਸਨ (ਲੂਕਾ 16: 14)। ‘ਬਦਪਰਹੇਜ਼ੀ’ ਲਈ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ (*akrasia*) ਦਾ ਸਬੰਧ ਸੈਕਸੁਅਲ ਅਨੈਤਿਕਤਾ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 7: 5)। ਪਰ ਕਟੋਰੇ ਦੇ ਰੂਪਕ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੇਹੱਦ ਮੈਅ ਅਤੇ ਬੀਅਰ ਲੈਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਇਤ 26. ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਦੱਸਿਆ। ‘ਹੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਫ਼ਰੀਸੀ! ਪਹਿਲਾਂ ਕਟੋਰੇ ਅਤੇ ਥਾਲੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰ, ਤਾਂ ਉਹ ਬਾਹਰੋਂ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਹੋਣਗੇ।’ ਲੂਕਾ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, ‘ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰੋ ਤਾਂ ਵੇਖੋ ਸਭ ਕੁਝ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ’ (ਲੂਕਾ 11: 41)।

ਛੇਵੀਂ ਹਾਇ (23:27, 28)

²⁷ਹੇ ਕਪਟੀ ਗ੍ਰੰਥੀਓ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਓ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਹਾਇ ਹਾਇ! ਕਿਉਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਕਲੀ ਫੇਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਬਰਾਂ ਵਰਗੇ ਹੋ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਾਹਰੇ ਤਾਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪਲੀਤੀ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।²⁸ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਬਾਹਰੋਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮੀ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਕਪਟ ਅਰ ਕੁਧਰਮ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹੋ।

ਆਇਤ 27. ਛੇਵੀਂ ਹਾਇ ਵਿਚ ਬਾਹਰੀ ਵਿਖਾਵੇ ਵਿਚ ਅੰਦਰੂਨੀ ਫ਼ਰਕ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕਲੀ ਫੇਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਬਰਾਂ ਵਰਗੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਾਹਰੋਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ। ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਅੱਗੇ ਜੈਤੂਨ ਪਹਾੜ ਦਾ ਹੇਠਲਾ ਭਾਗ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਬਰਾਂ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਰ (ਫਰਵਰੀ/ਮਾਰਚ) ਦੀ ਪੰਦਰਾਂ ਤਰੀਕ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਕਲੀ ਨਾਲ ਲਿਪਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।²⁴ ਅਜਿਹਾ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਕਲੀ ਧੋਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਹਿਜ਼ਕੀਏਲ 13: 10-12)। ਕਬਰਾਂ ਦੀ ਲਿਪਾਈ ਨਾਲ ਪਸਾਹ ਅਤੇ ਪੈਂਟੀਕਾਸਟ ਦੇ ਪਰਬਾਂ ਤੇ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਲਈ ਨਗਰ ਹੋਰ ਦਿਲਖਿੱਚਵਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ।²⁵ ਇਸ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਇਹ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਅਣਜਾਣੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਬਰ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੰਦਾ ਸੀ (ਲੂਕਾ 11: 44)। ਅਜਿਹੇ ਸੰਪਰਕ ਨਾਲ ਉਹ ਰਸਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸੱਤ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣਗੇ (ਗਿਣਤੀ 19: 16) ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਰਬ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦੇ ਅਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣਗੇ (ਵੇਖੋ ਯੂਹੰਨਾ 11: 55; 18: 28)। ਇਹ ਕਬਰਾਂ ਭਾਵੇਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਸੋਹਣੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਯਿਸੂ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ [ਉਹ] ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਪਲੀਤੀ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

ਆਇਤ 28. ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਰੂਪਕ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ: ‘‘ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਬਾਹਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮੀ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਕਪਟ ਅਰ ਕੁਧਰਮ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹੋ।’’ ਉਹ ਆਪਣੇ ਤਵੀਤ ਚੌੜੇ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਝਾਲਰਾਂ ਲੰਮੀਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ (23:5), ਜਿਸ ਨਾਲ ‘‘ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮੀ’’ ਲਗਣ, ਜਦਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰੋਂ ਸੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਵਿਲੀਅਮ ਹੈਂਡ੍ਰਿਕਸਨ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ‘‘ਕੁਧਰਮ’’ ਤੋਂ ਭਾਵ ‘‘ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਹੋਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਖੁਦਾ ਦੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਨੂੰ ਤੁੱਛ ਮੰਨਣ ਦੀ ਹੈ।’’²⁶

ਟਾਲਮੁਡ ਵਿਚ ਰੱਬਾਨ ਗਮਲੀਏਲ ਦੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕਿ ‘‘ਕੋਈ ਚੇਲਾ ਜਿਸ ਦਾ ਚਰਿੱਤਰ ਉਸਦੇ ਲਿਬਾਸ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਾ ਖਾਵੇ ਉਹ ਬੇਬ ਹਾ-ਮਿਦਰਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵੜ ਸਕਦਾ।’’ ਇਕ ਫ਼ਰਮਾਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਭ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਸੀਟਾਂ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਗਮਲੀਏਲ ਇਹ ਸੋਚਦਿਆਂ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਕਈ ਯੋਗ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਂਝਿਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਇਕ ਖ਼ਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿ ਸੁਆਹ ਦੇ ਭਰੇ ਚਿੱਟੇ ਪੀਪੇ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਸਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਖਰੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਉਹ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ।²⁷

ਸਤਵੀਂ ਹਾਇ (23:29-33)

²⁹ਹੇ ਕਪਟੀ ਗ੍ਰੰਥੀਓ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਓ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਹਾਇ ਹਾਇ ! ਕਿਉਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਨਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਧਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ ਸੁਆਰਦੇ ਹੋ। ³⁰ਅਤੇ ਆਖਦੇ ਹੋ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿਉਦਾਦਿਆਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਬੀਆਂ ਦੇ ਖੂਨ ਵਿਚ ਸਾਂਝੀ ਨਾ ਹੁੰਦੇ। ³¹ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਜੋ ਅਸੀਂ ਨਬੀਆਂ ਦੇ ਖੂਨੀਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ। ³²ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਦਾਦਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪ ਨੂੰ ਭਰੀ ਜਾਓ। ³³ਹੇ ਸੱਪੋ, ਹੇ ਨਾਗਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਓ ! ਤੁਸੀਂ ਨਰਕ ਦੇ ਡੰਨੋਂ ਕਿਸ ਬਿਧ ਭੱਜੋਗੇ?

ਆਇਤ 29. ਸਬਰ ਦਾ ਰੂਪਕ ਸਤਵੀਂ ਹਾਇ ਵਿਚ ਗ੍ਰੰਥੀਓ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਓ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਹਾਇ ਹਾਇ ! ਕਿਉਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਨਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ ਨੂੰ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦੇ ਦੋ ਢੰਗਾਂ ਵਿਚ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘‘ਕਬਰਾਂ’’ ਤੋਂ ਭਾਵ ‘‘ਕਬਰਾਂ’’ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ‘‘ਨਬੀਆਂ’’ ਅਤੇ ‘‘ਧਰਮੀਆਂ’’ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹੈ। ਹੋਰਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਨਾਂਤਰਤਾ ਵਿਚ ਸਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਫ਼ਰਕ ਹੈ। ਇਹ ਤੈਅ ਕਰ ਪਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ *menemeion* ਦਾ ਅਰਥ ‘‘ਯਾਦਗਾਰ, ਸਮਾਰਕ’’ ਜਾਂ ‘‘ਕਬਰ, ਸਮਾਧ’’ ਦੋਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।²⁸ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ‘‘ਨਬੀ’’ ਸਚਮੁਚ ਵਿਚ ‘‘ਧਰਮੀ’’ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘‘ਧਰਮੀ’’ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਨਾਲ ਖੁਦਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਬੀਆਂ ਵਾਂਗ ਖੁਦਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ (10:41 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।

ਡਬਲਯੂ. ਐਫ਼ ਅਲਬ੍ਰਾਈਟ ਅਤੇ ਸੀ. ਐਸ. ਮੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ‘‘ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾਵਟੀ ਸਮਾਰਕਾਂ ਨਾਲ ਸੁਆਰਨ ਦੀ ਰੀਤ ਵਾਂਗ ਜਿਸੂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਨਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਨ ਦੀ ਰੀਤ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਆਮ ਸੀ।’’²⁹ ਅਪੋਕ੍ਰਿਫ਼ਾ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਨੇਮਾਂ ਦੀ ਇਕ ਰੀਤ ਇਸਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਈਮਨ ਮੱਕਾਬੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀਆਂ

ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ:

[ਉਸ ਨੇ] ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈਆਂ ਦੀ ਕਬਰ ਤੇ [ਮੋਦੇਨ ਵਿਚ] ਇਕ ਸਮਾਰਕ ਬਣਵਾਇਆ; ਉਸ ਨੇ ਇਸਦੇ ਅੱਗੇ ਅਤੇ ਪਿੱਛੇ ਚਿਕਨੇ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰਵਾਇਆ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਨਜ਼ਰ ਆ ਸਕੇ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਅਤੇ ਚਾਰ ਭਰਾਵਾਂ ਲਈ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੱਤ ਪਿਰਾਮਿਡ ਵੀ ਬਣਵਾਏ। ਪਿਰਾਮਿਡ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵੱਡੇ ਖੰਭੇ ਬਣਵਾ ਕੇ ਅਤੇ ਖੰਭਿਆਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਪੱਕੀ ਯਾਦਗਾਰ ਲਈ ਕਵਚ ਬਣਵਾਏ, ਅਤੇ ਕਵਚਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਉਸ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਬਣਵਾਏ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਵੇਖ ਸਕਣ।³⁰

ਸਮਾਰਕ ਬਣਵਾਉਣ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਜੋਸੇਫਸ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਹੇਰੋਦੇਸ ਨੇ ਦਾਊਦ ਦੀ ਕਬਰ ਦਾ ਸੋਨਾ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤੇ ਜਦ ਹੇਰੋਦੇਸ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਦਮੀ ਕਬਰ ਦੇ ਹੋਰ ਅੰਦਰ ਗਏ ਤਾਂ ਦਾਊਦ ਅਤੇ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੇ ਪਿੰਜਰਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਸਿਪਾਹੀ ਅੱਗ ਦੀ ਲਪਟ ਨਾਲ ਮਰ ਗਏ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹੇਰੋਦੇਸ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਿਆ ਅਤੇ “ਕਬਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਚਿੱਟੇ ਪੱਥਰ ਦਾ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਕ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣਵਾਈ, ਉਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਖਰਚ ਕਰਕੇ।”³¹

ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਯਹੂਸਲਮ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤਿੰਨ ਤਾਂ ਕਿਦਰੋਨ ਦੀ ਘਾਟੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ: ਅਬਸ਼ਾਲੋਮ ਦੀ ਕਬਰ, ਜ਼ਕਰਯਾਹ ਦੀ ਕਬਰ ਅਤੇ ਬੇਬੇਨ ਹੇਜ਼ੀਰ ਦੀ ਕਬਰ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਤਰੀਕਾਂ ਤੇ ਬਹਿਸ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੰਨਿਆ ਇਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਸਮਾਧਾਂ ਤੇ ਗ਼ਲਤ ਨਾਂਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਂਵਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਤਾਂ ਦਾਊਦ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਅਬਸ਼ਾਲੋਮ ਨੂੰ ਜਾਂ ਫਿਰ ਜ਼ਕਰਯਾਹ ਨਬੀ ਨੂੰ ਦਫ਼ਨਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਆਇਤ 30. ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀ ਨਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਰਦੇ ਸਨ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਜਦ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਦਾਦਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਨਬੀਆਂ ਦੇ ਖੂਨ ਵਹਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਆਦਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਂਝੀ ਨਾ ਹੁੰਦੇ (21:35, 36 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।

ਆਇਤ 31. ਯਿਸੂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਉ-ਦਾਦੇ ਨਬੀਆਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਹਨ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕਸੂਰ ਮੰਨ ਰਹੇ ਸਨ: ‘ਸੋ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਜੋ ਅਸੀਂ ਨਬੀਆਂ ਦੇ ਖੂਨੀਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ।’ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਗਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕਾਤਲ ਪਿਉ ਦਾਦਿਆਂ ਦਾ ਖੂਨ ਵੀ ਦੌੜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦੇਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਦਾਦਿਆਂ ਦੀ ‘ਅਸਲ ਔਲਾਦ’ ਹਨ। ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਤਲਾਂ ਦੇ ਖੂਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਸੋਚ ਵਿਚ ਉਹੀ ਸੀ।

ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦਾ ਕਪਟ ਸਾਫ਼ ਸੀ। ਉੱਪਰੋਂ ਉੱਪਰੋਂ ਤਾਂ ਉਹ ਨਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਨਬੀਆਂ ਦੀ ਰੀਤ ਵਿਚ ਖੜੇ ਯਿਸੂ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਰੋਲਿਆਂ ਦਾ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ (21:37-39; 1 ਥੱਸਲੁਨੀਕੀਆਂ 2: 14-16)।³² ਇਸਤੀਫ਼ਾਨ ਨੇ ਮਹਾਸਭਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹੀ ਗੱਲ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਕਿ ‘ਨਬੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੋ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਉ ਦਾਦਿਆਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸਤਾਇਆ? ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਧਰਮੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਸੁੱਟਿਆ ਜਿਹ ਦੇ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਫੜਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਖੂਨੀ ਹੋਏ’

(ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 7:52)।

ਆਇਤ 32. ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਖਿਆ, ‘ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਦਾਦਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪ ਨੂੰ ਭਰੀ ਜਾਓ।’ ਇਹ ਯਿਸੂ ਵੱਲੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਯਹੂਦਾ ਨੂੰ ਕਹੀ ਗਈ ਗੱਲ ਕਿ ‘ਜੇ ਤੂੰ ਕਰਨਾ ਹੈਂ ਸੋ ਛੇਤੀ ਕਰ’ (ਯੂਹੰਨਾ 13:27) ਕਹਿਣ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਢੰਗ ਸੀ। TEV ਵਿਚ ਹੈ, ‘ਤਾਂ ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਵਧੋ ਅਤੇ ਉਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰੋ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਡਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ!’ ਅਲਗਜ਼ੈਂਡਰ ਬਲਮੇਨ ਬਰੂਸ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ: ‘ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਦਾਦਿਆਂ ਦਾ ਮਾਪ ਭਰ ਦਿਓ; ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਭੇਜੇ ਗਏ ਨਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਦਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਧਾਓ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰ ਹੀ ਦਿਓ ਜਿਹੜਾ ਬੜੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੀ। ਉਹ ਘੜੀ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।’³³ ਯਿਸੂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹੀ ਸੀ ਕਿ ‘ਸਭ ਚਿਤਾਵਨੀਆਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਕਠੋਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਹੈ।’³⁴ ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਚੱਲੀਆਂ ਸਨ (12:14; 21:46; ਮਰਕੁਸ 11:18; ਲੂਕਾ 19:47; ਯੂਹੰਨਾ 5:18; 7:1, 19, 25; 8:37, 40; 11:53)।

ਆਇਤ 33. ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਯਰਦਨ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਪਤਿਸਮਾ ਲੈਣ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ, ‘ਹੇ ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਉ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕੌਪ ਤੋਂ ਭੱਜਣਾ ਕੇਨ ਦੱਸਿਆ?’ (3:7)। ਯਿਸੂ ਨੇ ਵੀ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਨੂੰ ਹੇ ਨਾਗਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਉ ਆਖ ਕੇ ਇਸੇ ਰੂਪਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ (12:34 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਯਿਸੂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ‘ਤੁਸੀਂ ਨਰਕ ਦੇ ਡੰਨੇ ਕਿਸ ਬਿਧ ਭੱਜੋਗੇ?’ ਉਸ ਦੇ ਅਲੰਕਾਰੀ ਸਵਾਲ ਦਾ ਅਰਥ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਦੁਸ਼ਟ ਯੋਜਨਾ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਨਰਕ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਜਾਂ ‘ਡੰਨ’ ਤੋਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੇ।

ਵਾਧੂ ਵਿਚਾਰ

ਸਤਵੀਂ ਹਾਇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ (23:34-36)

³⁴ਇਸ ਲਈ ਵੇਖੋ ਮੈਂ ਨਬੀਆਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀਆਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਭੇਜਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟੋਗੇ ਅਤੇ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਓਗੇ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਮਾਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਰੜੇ ਮਾਰੋਗੇ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ਹਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਪਓਗੇ।³⁵ਤਾਂਕਿ ਧਰਮੀਆਂ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਲਹੂ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਵਹਾਇਆ ਗਿਆ ਹਾਬਲ ਧਰਮੀ ਦੇ ਲਹੂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬਰਕਯਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਜ਼ਕਰਯਾਹ ਦੇ ਲਹੂ ਤੀਕ ਜਿਹ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਹੈਕਲ ਅਤੇ ਜਗਵੇਦੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੱਭੇ ਤੁਹਾਡੇ ਜ਼ੁੰਮੇ ਆਵੇ।³⁶ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਜੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁੰਮੇ ਆਵੇਗਾ।

ਆਇਤ 34. ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਉ ਦਾਦਿਆਂ ਨੇ ਨਬੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਉਵੇਂ ਹੀ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਨੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਨਬੀਆਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀਆਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ, ਖੁਦਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਪਾਏ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੰਜੀਲ ਸੁਣਾਉਣੀ ਸੀ। ਪਰ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਕਾਰ ਦੇਣਾ ਸੀ: ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟੋਗੇ ਅਤੇ ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਓਗੇ ਅਤੇ

ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਮਾਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੇਰੜੇ ਮਾਰੇਗੇ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ਹਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਪਓਗੇ। ‘‘ਸਲੀਬ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਓਗੇ’’ ਤੋਂ ਯਿਸੂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ‘‘ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਲੀਬੀ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਵਾਉਣਾ’’ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਮੀਆਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣਾ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2: 36; 4: 10)। ਇੱਥੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨਬੂਵਤ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਯਿਸੂ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਚਿਤਾਵਨੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ (5: 11, 12; 10: 17, 23 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।

ਆਪਣਾ ਵਾਅਦਾ ਪੂਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਯਿਸੂ ਨੇ ਰਸੂਲਾਂ, ਨਬੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਭੇਜਿਆ। ਉਸ ਨਬੂਵਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਤਾਏ ਜਾਣਾ ਸੀ (23: 36)। ਰਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬੰਦੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਪਰ ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜੇ ਗਏ ਇਕ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤੇ ਵੱਲੋਂ ਛੁਡਾ ਲਿਆ ਗਿਆ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 5: 17–21)। ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋਬਾਰਾ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਹਾਸਭਾ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ‘‘ਮਾਰ ਕੁੱਟ ਕੇ’’ ਤਕੀਦ ਕੀਤੀ ਜੋ ਯਿਸੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾ ਕਰਨਾ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 5: 27, 28, 40)। ਮਹਾਸਭਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਪਥਰਾਅ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸਤੀਫ਼ਾਨ ਪਹਿਲਾ ਮਸੀਹੀ ਸ਼ਹਿਦ ਬਣਿਆ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 6: 12; 7: 1, 57, 58)³⁵ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਲੀਸੀਆ ਉੱਤੇ ਬੜਾ ਸਤਾਅ ਹੋਇਆ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 8: 1)। ਸੌਲੁਸ ਘਰ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਿਰਫ਼ਤਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਲੀਸੀਆ ਨੂੰ ਸਤਾਅ ਰਿਹਾ ਸੀ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 8: 3)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਉਹ ‘‘ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਾਮੀ ਭਰਦਾ’’ ਸੀ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 26: 10)। ਉਸ ਦਾ ਪਾਗਲਪਨ ਉਸ ਨੂੰ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਨ ਲਈ ਦੂਰ ਦੂਰ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 9: 1, 2; 26: 11)।

ਯੂਹੰਨਾ ਦੇ ਭਰਾ ਯਾਕੂਬ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹੇਰੋਦੇਸ ਅਗਿੱਪਾ ਪਹਿਲੇ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਉਹ ਸ਼ਹਿਦ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਰਸੂਲ ਬਣ ਗਿਆ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 12: 1, 2)। ਇਸ ਹੇਰੋਦੇਸ ਨੇ ਪਤਰਸ ਦਾ ਵੀ ਇਹੀ ਹਸ਼ਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਕੈਦਖਾਨੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਖੁਦਾ ਨੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਤਰਸ ਛੁੱਟ ਗਿਆ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 12: 3–12)। ਪੌਲੁਸ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਸਭਾਵਾਂ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਅਗਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਭੱਜ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ³⁶

ਆਇਤ 35. ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਤਾਉਣ ਕਰਕੇ ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਧਰਮੀਆਂ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਲਹੂ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਵਹਾਇਆ ਗਿਆ ਉਹ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਉੱਤੇ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਖੁਦਾ ਦੇ ਮਾਸੂਮ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਉਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਇਸਰਾਏਲ ਉੱਤੇ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨਿਆਂ ਵਿਚ ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਹ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ ਸੀ।

‘‘ਧਰਮੀਆਂ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਲਹੂ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਵਹਾਇਆ ਗਿਆ’’ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਦੋ ਜਣਿਆਂ ਦੇ ਕਤਲ ਨਾਲ ਹੋਰ ਪਰਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮਾਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਧਰਮੀ ਬੰਦਾ ਹਾਬਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਤਲ ਉਸ ਦੇ ਭਰਾ ਕੈਇਨ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ (ਉਤਪਤ 4: 8)। ਯੂਹੰਨਾ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੈਇਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦਾ ਕਤਲ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੀਤਾ, ‘‘ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਉਹਦੇ ਕੰਮ ਬੁਰੇ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਭਰਾ ਦੇ ਕੰਮ ਭਲੇ ਸਨ’’ (1 ਯੂਹੰਨਾ 3: 12)। ਇਬਰਾਨੀਆਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ‘‘ਨਿਹਚਾ ਨਾਲ ਹਾਬਲ ਨੇ ਕੈਇਨ ਨਾਲੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਉੱਤਮ ਬਲੀਦਾਨ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਾਖੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਉਹ ਧਰਮੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਉਹ ਦੀਆਂ ਭੇਟਾਂ ਦੇ ਵਿਖੇ

ਸਾਖੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨਿਹਚਾ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਹੁਣ ਤੀਕਰ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ'' (ਇਬਰਾਨੀਆਂ 11:4)। ਆਪਣੀ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਾਬਲ ਦਾ ਲਹੂ ਨਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਪੁਕਾਰਦਾ ਸੀ (ਉਤਪਤ 4:10; ਇਬਰਾਨੀਆਂ 12:24)।

ਦੂਜਾ ਬੰਦਾ ਜ਼ਕਰਯਾਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਰਕਯਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੈਕਲ ਅਤੇ ਜਗਵੇਦੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੈਰੀ ਐਮ. ਬਰਗ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 'ਜ਼ਕਰਯਾਹ' ਨਾਂਅ ਦੇ ਤੀਹ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਹੈ।⁹⁷ ਹੈਕਲ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕੋ ਬੰਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਆਪਣੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪੱਖ ਕਰਕੇ ਯੋਆਬ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਪਥਰਾਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਮੌਤ 'ਯਹੋਵਾਹ ਦੇ ਭਵਨ ਵਿਚ' ਹੋਈ ਸੀ (2 ਇਤਿਹਾਸ 24:20, 21)। ਇਹ ਵੇਰਵਾ ਯਿਸੂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਮੇਲ ਤਾਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਜ਼ਕਰਯਾਹ ਨੂੰ 'ਯਹੋਯਾਦਾ ਯਾਜਕ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਜ਼ਕਰਯਾਹ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਨਾ ਕਿ 'ਬਰਕਯਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਜ਼ਕਰਯਾਹ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ।

ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸੁਲਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। (1) ਕਈਆਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਯਿਸੂ ਉਸ ਜ਼ਕਰਯਾਹ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਕਤਲ ਪਹਿਲੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਦੂਜੇ ਵਿਅਕਤੀਵਾਚਕ ਪੜਨਾਉਂ ਤੁਸਾਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ: 'ਜਿਹ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਹੈਕਲ ਅਤੇ ਜਗਵੇਦੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।' ਇੱਥੇ ਵਿਚਾਰਾਅਪੀਨ ਸਮਾਂ ਸਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਸਦੀ ਤਕ ਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਸਮਾਂ ਉੱਥੋਂ ਤਕ ਹੀ ਸੀ। ਜੇਸੇਫ਼ਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੈਕਲ ਵਿਚ 'ਬਾਰੂਕ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਜ਼ਕਰਯਾਹ' ਦਾ ਕਤਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਕੰਮ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਜੇਲੋਤੇਸਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।⁹⁸ ਇਹ ਕਤਲ ਇਸ ਆਇਤ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਹੋਇਆ।

(2) ਹੋਰਨਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਯਿਸੂ ਉਸ ਜ਼ਕਰਯਾਹ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂਅ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੀ ਛੋਟੇ ਨਬੀਆਂ ਵਾਲੀ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਜ਼ਕਰਯਾਹ 1:1 ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਬਰਕਯਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ' ਜ਼ਕਰਯਾਹ ਨਬੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਂਅ ਯਿਸੂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਨਾਂਅ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਪਛਾਣ ਸਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ਕਾਲ ਦੇ ਅੰਤ ਤਕ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਜ਼ਕਰਯਾਹ ਆਖ਼ਰੀ ਨਬੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲੇ ਦੇ ਕਾਲ ਦੇ ਬਾਅਦ ਪੰਜਵੀਂ ਸਦੀ ਈ. ਪੂ. ਤਕ ਸੀ। ਵੱਡੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਲਿਖਤ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦੀ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਭਲਾ ਇਸ ਨਬੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੇ ਹੈਕਲ ਦੀ ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਲੇਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਉੱਥੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਸੀ?

(3) ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਯਹੋਯਾਦਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਜ਼ਕਰਯਾਹ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਤ 35 ਵਿਚ ਹੈ। ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਂਅ 'ਬਰਕਯਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ' ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਕਈ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂਅ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਰਕਯਾਹ ਦਾ ਇਕ ਬਦਲਵਾਂ ਨਾਂਅ ਯਹੋਯਾਦਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਬਰਕਯਾਹ ਜ਼ਕਰਯਾਹ ਅਤੇ ਯਹੋਯਾਦਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਇੱਕੋ 'ਪੁੱਤਰ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਸੰਤਾਨ' ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।⁹⁹ ਸੰਭਵ ਤੌਰ ਤੇ 'ਬਰਕਯਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਗੰਥੀ ਵੱਲੋਂ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਜ਼ਕਰਯਾਹਾਂ ਨੂੰ ਉਲਝਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਸੁਝਾਅ ਲਈ ਲਿਖਤ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੀਮਤ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਹਿਮ ਹੈ ਕਿ ਲੂਕਾ ਵਿਚ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਆਇਤ

ਵਿਚ ‘ਬਰਕਯਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ’ ਵਾਕਅੰਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਲੂਕਾ 11:51)।

ਜੇ ਯਹੋਯਾਦਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜ਼ਕਰਯਾਹ ਸਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਯਿਸੂ ਇਹੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚਲੇ ਸਭ ਧਰਮੀਆਂ ਦੇ ਲਹੂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਉੱਤੇ ਲੱਗੇਗਾ। ਇਬਰਾਨੀ ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਕਿਤਾਬ ਉਤਪਤ (ਜਿੱਥੇ ਹਾਬਲ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੈ) ਅਤੇ 2 ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਜ਼ਕਰਯਾਹ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੈ)। ਇਹ ਵੇਰਵਾ ਕਿਸੇ ਮਸੀਹ ਦੇ ਉਤਪਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੋਥੀ ਤਕ ਕਹਿਣ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਤਲਾਂ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਿਚ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਹਾਬਲ ਦਾ ਲਹੂ ਨਿਆਂ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਪੁਕਾਰਦਾ ਸੀ (ਉਤਪਤ 4:10)। ਜਦ ਜ਼ਕਰਯਾਹ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਉਸ ਉੱਤੇ ਪਥਰਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਪੁਕਾਰ ਉੱਠਿਆ ਸੀ, ‘ਯਹੋਵਾਹ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖੇ ਅਤੇ ਬਦਲਾ ਲਵੇ’ (2 ਇਤਿਹਾਸ 24:22)। ਆਰ. ਟੀ. ਫ੍ਰਾਂਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੀ ਪਸੰਦ ਲਹੂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਸਿਖਰ ਦੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਦੋਗੁਣਾ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।’⁴⁰

ਆਇਤ 36. ਯਿਸੂ ਨੇ ਨਬੂਵਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਇਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜ਼ੰਮੇ ਪਵੇਗੀ (ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ 11:16; 12:39, 40; 17:17)। ਚਾਲੀ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਵਿਸਪੇਸੀਅਨ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ ਟਾਈਟਸ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੇ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ 70 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਉੱਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਰਲਾਪ

(23:37-39)

³⁷ਹੇ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ! ਯਹੂਸ਼ਲਮ ! ਤੂੰ ਜੋ ਨਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਘੱਲੇ ਗਏ ਪਥਰਾਉ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਮੈਂ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਚਾਹਿਆ ਜੇ ਤੇਰੇ ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕਠੇ ਕਰਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੱਕੜੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖੰਭਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਇਕੱਠੇ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਤੁਸਾਂ ਨਾ ਚਾਹਿਆ।
³⁸ਵੇਖੋ ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਉਜਾੜ ਛੱਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।³⁹ਕਿਉਂ ਜੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਏਦੋਂ ਅੱਗੇ ਫੇਰ ਨਾ ਵੇਖੋਗੇ ਜਦ ਤੋੜੀ ਇਹ ਨਾ ਕਹੋਗੇ ਭਈ ਮੁਬਾਰਕ ਹੈ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਆਇਤ 37. ਯਿਸੂ ‘ਹੇ ਯਹੂਸ਼ਲਮ, ਯਹੂਸ਼ਲਮ’ ਆਖਦਿਆਂ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਨਾਂਅ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਡੂੰਘੇ ਲਗਾਅ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (2 ਸਮੂਏਲ 18:33; 1 ਰਾਜਿਆਂ 13:2; ਲੂਕਾ 10:41; 22:31)। ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਯਹੂਦੀ ਵਾਂਗ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਡੂੰਘਾ ਲਗਾਅ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਸ ਨੇ ਪੂਰੀ ਇਸਰਾਏਲ ਕੌਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਲਈ ਕੀਤੀ।

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਆਖਿਆ, ‘ਤੂੰ ਜੋ ਨਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਘੱਲੇ ਗਏ ਪਥਰਾਉ ਕਰਦਾ ਹੈਂ’ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੇ ਨਬੀਆਂ ਅਤੇ ਖ਼ੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜੁਰਮ ਉੱਥੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਮਹਾਂਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਯਹੋਯਾਦਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਵਿਚ ਜ਼ਕਰਯਾਹ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੱਲੋਂ ਹੋਈ। ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦ ‘ਕਤਲ

ਕਰਦਾ ਹੈ’’ ਅਤੇ ‘‘ਪਥਰਾਉ ਕਰਦਾ ਹੈ’’ ਸ਼ਬਦ ਯੂਨਾਨੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਵਰਤਮਾਨ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਕ੍ਰਿਦੰਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ‘‘ਜੋ ਕਤਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ’’ ਅਤੇ ‘‘ਜੋ ਪਥਰਾਅ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ’’ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਕਿਰਿਆ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ। ਪਥਰਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਜਾਦੂਗਰਾਂ (ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ 20:27), ਕੁਫ਼ਰ ਬਕਣ ਵਾਲਿਆਂ (ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ 24:16), ਝੂਠੇ ਨਬੀਆਂ (ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 13:1-11), ਅਤੇ ਮੂਰਤੀਪੂਜਕਾਂ (ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 17:2-7) ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਸੀ। ਇਹ ਵਿਡੰਬਣਾ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂਤ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਘੱਲੇ ਹੋਏ ਵਫ਼ਾਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਕਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਯਿਸੂ ਕਈ ਵਾਰ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਕ ਬਾਲਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਯਿਸੂ ਦੇ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਜਾਣ (ਲੂਕਾ 2:22-38) ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ (ਲੂਕਾ 2:41-51), ਸਹਿਦਰਸ਼ੀ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਯਿਸੂ ਦੇ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਆਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਪਰ ਯੂਹੰਨਾ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯਿਸੂ 3/1-2 ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਸੇਵਕਾਈ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਵਾਰ ਉੱਥੇ ਗਿਆ (ਯੂਹੰਨਾ 2:13; 5:1; 7:14; 10:22, 23; 12:12)। ਕੁਰਨੇਲਿਉਸ ਦੇ ਘਰ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਤਰਸ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਈ ਵਾਰ ਜਾਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 10:39)। ਯਿਸੂ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਪੱਕਾ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਲ ਵਿਚ ਓਨੀ ਵਾਰ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿੰਨੀ ਵਾਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਯਹੂਦੀ ਆਦਮੀ ਲਈ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ।

ਯਿਸੂ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਰੋਇਆ ਜਾਂ ਨਹੀਂ (ਵੇਖੋ ਲੂਕਾ 19:41), ਪਰ ਉਸਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਅਫ਼ਸੋਸ ਅਤੇ ਗ਼ਮ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਵਿਰਲਾਪ ਕੀਤਾ ਕਿ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤੀ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਜੇ ਉਹ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਆਉਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ, ਪਰ ਉਹ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਕੜੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਜਿਹੜੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੰਖਾਰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ ਖਰਾਬ ਮੌਸਮ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੰਭਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਦੇ ਕੇ ਸੰਭਾਲਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਰੂਪਕ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਇਸਰਾਏਲ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ (ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 32:11; ਰੂਥ 2:12; ਜ਼ਬੂਰ 17:8; 36:7; 57:1; 61:4; 63:7; 91:4; ਯਸਾਯਾਹ 31:5)।

ਲਿਖਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਦੁੱਖ ਭਰਿਆ ਹਿੱਸਾ ਤੁਸਾਂ ਨਾ ਚਾਹਿਆ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਠੁਕਰਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਢੀਠ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪਿਛਲੇ ਦਿਸ਼ਟਾਤਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਦੂਤਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅਖ਼ੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ (21:34-39)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੱਦੇ ਤੇ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ (22:3-6)।

ਆਇਤਾਂ 38, 39. ਯਿਸੂ ਨੇ ਨਬੂਵਤ ਕੀਤੀ, ‘‘ਵੇਖੋ ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਉਜਾੜ ਛੱਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।’’ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਥੇ ਭਾਸ਼ਾ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਆਇਤਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਦੁਆਉਂਦੀ ਹੈ (ਯਿਰਮਿਯਾਹ 12:7; 22:5; 26:6, 9)। ‘‘ਘਰ’’ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈਕਲ (1 ਰਾਜਿਆਂ 9:7, 8; ਹੱਜਈ 1:4, 9; ਮੱਤੀ 21:13) ਜਾਂ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਸ਼ਹਿਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਜਾੜ ਤੋਂ ਭਾਵ ਖੰਡਰ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਹੈ। ਖ਼ੁਦਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੈਕਲ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇਣਾ ਸੀ। 70 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਹੈਕਲ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ

ਕਰਨ ਦੀ ਰੋਮੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦੇਣੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਖੰਡਰ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਸੇ ਥਾਂ ਪਤਨ ਦੀ ਨਬੂਵਤ ਕੀਤੀ ਜਿੱਥੋਂ ਉਹ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਆਇਤ ਅਧਿਆਇ 24 ਵਿਚ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਾ ਪਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤਕ ਨਾ ਵੇਖੋਗੇ ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਨਹੀਂ ਆਖਦੇ ਕਿ ‘ਮੁਬਾਰਕ ਹੈ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ’ (ਵੇਖੋ ਜ਼ਬੂਰ 118:26)। ਇੱਥੇ ਦੁਹਰਾਈ ਗਈ ਆਇਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਯਹੂਦੀ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਫ਼ਤਹਿਮੰਦ ਦਾਖਲੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਸੀ (21:9 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਆਮ ਸੇਵਕਾਈ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਦੂਜੀ ਆਮਦ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆਇਆ ਜਿਸਦੀ ਚਰਚਾ ਅਧਿਆਇ 24 ਅਤੇ 25 ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਵਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਜੋ ਉਹ ਹੈ, ਉਹ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਛੁੱਟ ਭਾਵ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।⁴¹ ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ‘ਯਿਸੂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਹਰ ਗੋਡਾ ਨਿਵਾਇਆ ਜਾਵੇ’ ਅਤੇ ‘ਹਰ ਜ਼ਬਾਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਪਿਤਾ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਲਈ ਮੰਨ ਲਵੇ ਜੋ ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ’ (ਫ਼ਿਲਿੱਪੀਆਂ 2:10, 11)।

ਯਿਸੂ ਨੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਸਭਾ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਉੱਤੇ ਆਉਂਦਾ’ ਵੇਖਣਾ ਸੀ (26:64)। ਪੌਲੁਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਰਮੀ ਲੋਕ ‘ਹੱਵਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨੂੰ ਬੱਦਲਾਂ ਉੱਤੇ ਅਚਾਨਕ ਉਠਾਏ’ ਜਾਣਗੇ (1 ਥੱਲੁਨੀਕੀਆਂ 4:17)। ਉਹ ਇਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਕਦੀ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖੇਗਾ। ਮੁਕਾਸ਼ਫ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਯੂਹੰਨਾ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ‘ਵੇਖੋ, ਉਹ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਅੱਖ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ, ਨਾਲੇ ਜਿਹਨਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਸੀ ਓਹ ਵੀ ਵੇਖਣਗੇ, ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਪਿੱਟਣਗੀਆਂ। ਹਾਂ! ਆਮੀਨ’ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੋਥੀ 1:7)।

ਦਸੌਂਧ ਦੇਣਾ (23:23)

ਪੁਰਾਣੇ ਅਹਿਦਨਾਮੇ ਵਿਚ ਦਸੌਂਧ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ, ਪਰ ਨਵੇਂ ਅਹਿਦਨਾਮੇ ਵਿਚ ਇਸਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਦਸੌਂਧ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਹੀ ਵਾਰ ਆਈ। ਇੰਜੀਲ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਹਵਾਲਾ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (23:23; ਲੂਕਾ 11:42; 18:12)। ਇਬਰਾਨੀਆਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਦਸੌਂਧ ਦੀ ਗੱਲ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਬਰਾਹਾਮ ਨੇ ਸ਼ਾਲੇਮ ਦੇ ਯਾਜਕ ਮਲਕਿਸਿਦਕ ਨੂੰ ਦਸੌਂਧ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਨੇ ਲੇਵੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸੌਂਧ ਦਿੱਤਾ (ਇਬਰਾਨੀਆਂ 7:4-10)। ਦਸੌਂਧ ਦੇਣ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਯਾਜਕਾਂ ਨੂੰ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।⁴² ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਸੌਂਧ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਔਕਾਤ ਜਾਂ ਆਮਦਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ (2 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 9:7)।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

¹ਜੌਨ ਮੈਕਾਰਥਰ, ਜੁਨੀ., *ਦ ਮੈਕਾਰਥਰ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਕਮੈਂਟਰੀ: ਮੈਥਿਊ 16-23* (ਸ਼ਿਕਾਗੋ: ਮੂਡੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1988), 375. ²ਬਰੂਸ ਐਮ. ਮੈਜ਼ਗਰ, *ਏ ਟੈਕਸਚੁਅਲ ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਨ ਦ ਗ੍ਰੀਕ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ*, ਜਿਲਦ 2ਜੀ (ਸਟੱਟਗਰਟ: ਜਰਮਨ ਬਾਈਬਲ ਸੋਸਾਇਟੀ, 1994), 50. ³ਵੇਖੋ *ਟਾਲਮੁਡ ਗਿਟਿਨ 52*ਏ। ⁴ਵੇਖੋ *ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਆਫ ਮੋਜ਼ 7.6*. ⁵ਜੋਸੇਫਸ *ਐਂਟੀਕੁਇਟੀਜ਼ 14.7.2*. ⁶ਉਗੀ, 20.2.3, 4; *ਟੇਸਟਾਮੈਂਟ ਹਿਸਟਰੀਜ਼ 5.5*; ਹੋਰੇਸ *ਸੈਟਾਇਰਜ਼ 1.4.142, 143*. ⁷ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਯਹੂਦਾ ਨੂੰ 'ਨਾਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ (ਯੂਹੰਨਾ 17:12)। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਟਾਲਮੁਡ 'ਗਾਹਿਨੋਮ ਦੇ ਪੁੱਤਰ' ਵਾਕਅੰਸ਼ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਟਾਲਮੁਡ *ਰੋਸ਼-ਹਾਸਨਾਹ 17*ਏ)। ਇਕ ਉਲਟ ਇਜ਼ਹਾਰ 'ਰਾਜ ਦੇ ਪੁੱਤਰ' (13:38) ਹੈ। ⁸*ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਆਫ ਜੀਜ਼ਸ ਐਂਡ ਦ ਗੌਸਪਲਸ*, ਸੰਪਾ. ਜੋਏਲ ਬੀ. ਗ੍ਰੀਨ ਐਂਡ ਸਕੌਟ ਮੈਕਨਾਈਟ (ਡਾਊਨਰਜ਼ ਗ੍ਰੇਵ, ਇਲਿਨੋਇ: ਇੰਟਰਵਿਸਟੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1992), 578 ਵਿਚ ਡੇਵਿਡ ਈ. ਗਾਰਲੈਂਡ, 'ਓਬਸ ਐਂਡ ਸਵਿਅਰਿੰਗ।' ⁹ਜੋਸੇਫਸ *ਵਾਰਜ਼ 5.5.6*. ¹⁰ਜੋਸੇਫਸ *ਐਂਟੀਕੁਇਟੀਜ਼ 14.4.4*; 14.7.1, 2; *ਅਗੋਸਟ ਅੱਪੀਅਨ 2.7*.

¹¹ਐਲਨ ਹੁਗ ਮੈਕਨੇਲ, *ਦ ਗੌਸਪਲ ਅਕਾਰਡਿੰਗ ਟੂ ਸੇਂਟ ਮੈਥਿਊ* (ਲੰਦਨ: ਮੈਕਮਿਲਨ ਐਂਡ ਕੰ., 1938), 334. ¹²ਡੋਨਲਡ ਏ. ਹੈਗਨਰ, *ਮੈਥਿਊ 14-28*, ਵਰਡ ਬਿਬਲੀਕਲ ਕਮੈਂਟਰੀ, ਜਿਲਦ 33ਬੀ (ਡਲਾਸ: ਵਰਡ ਬੁਕਸ, 1995), 669. ¹³ਮਿਸ਼ਨਾਹ *ਸ਼ੇਬੋਥ 4.13*. ¹⁴ਡਗਲਸ ਆਰ. ਏ. ਹੇਅਰ, *ਮੈਥਿਊ*, ਇੰਟਰਪ੍ਰਿਟੇਸ਼ਨ (ਲੁਈਸਵਿੱਲੇ: ਜੌਨ ਨੌਕਸ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1993), 269. ¹⁵ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਲੇਵੀ ਲੋਕ ਯਾਜ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਦਸੌਂਧ ਦਿੰਦੇ ਸਨ (ਗਿਣਤੀ 18:25-32)। ¹⁶ਮਿਸ਼ਨਾਹ *ਮਾਸੇਰੇਥ 4.5*. ¹⁷ਮਿਸ਼ਨਾਹ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਦਸੌਂਧ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਬੇਕਾਬੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ (ਮਿਸ਼ਨਾਹ ਸ਼ੇਬੋਥ 9.1.) ¹⁸ਇਸੇ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ 'ਭਾਰੇ' ਭੋਜ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ (23:4)। ¹⁹ਮਿਸ਼ਨਾਹ *ਸ਼ੇਬੋਥ 2.1*; 4.2. ²⁰ਵੇਖੋ ਟਾਲਮੁਡ *ਸ਼ਬੋਥ 12*ਏ।

²¹ਹੈਗਨਰ, 670-71; ਆਰ. ਟੀ. ਫ੍ਰਾਂਸ, *ਦ ਗੌਸਪਲ ਅਕਾਰਡਿੰਗ ਟੂ ਮੈਥਿਊ*, ਦ ਟਿੰਡੇਲ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਕਮੈਂਟਰੀਜ਼ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਸ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1985), 329. ²²ਮਿਸ਼ਨਾਹ *ਸ਼ਬੋਥ 20.1, 2*; ਟਾਲਮੁਡ *ਹੁਲਿਨ 67*ਏ। ²³ਮਿਸ਼ਨਾਹ *ਕੋਲਿਮ 25.7, 8*. ਕਟੋਰੇ ਦੇ ਇਕ ਭਾਗ ਨਾਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਢੰਗ ਤੇ ਰੱਖੀਆਂ ਦੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (*ਟੋਰਰੇਥ 8.7*; *ਪਰਾਹ 12.8.*), ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ, ਵੇਖੋ ਜੇਕਬ ਨਿਉਸਨਰ, 'ਫਸਟ ਕਲੈਂਜ਼ ਦ ਇਨਸਾਈਡ,' ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਸਟੱਡੀਜ਼ 22 (ਜੁਲਾਈ 1976): 486-95. ²⁴ਮਿਸ਼ਨਾਹ *ਸ਼ੇਕਾਲਿਮ 1.1*; ਮੋਏਡ *ਕਤਨ 1.2*; *ਮਾਸੇਰ ਸ਼ੇਨੀ 5.1*. ਇਕ ਬਦਲਵੀਂ ਵਿਆਖਿਆ 'ਕਬਰਾਂ' (*pathos*) ਦਾ ਅਰਥ 'ਅਸਥੀ ਪਾਤਰ' ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਵੇਖੋ ਸਮੂਏਲ ਟੀ. ਲੈਕਸ, 'ਆਨ ਮੈਥਿਊ 23:27-28,' *ਹਾਰਵਰਡ ਬਿਬਲੋਜੀਕਲ ਰੀਵਿਊ 68* (ਜੁਲਾਈ-1975): 385-88. ਕੁਝ ਅਸਥੀਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦਾ ਮਾਸ ਗਲ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹੱਡੀਆਂ ਹੀ ਬਚੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ²⁵ਇਹ ਪਸਾਹ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਬਰਾਂ ਨੂੰ ਚਮਕਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਚੂਨਾ ਫੇਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਕਬਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ²⁶ਵਿਲੀਅਮ ਹੈਂਡਰਿਕਸਨ, ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਕਮੈਂਟਰੀ: *ਐਕਸਪੋਜ਼ਿਸ਼ਨ ਆਫ ਦ ਗੌਸਪਲ ਅਕਾਰਡਿੰਗ ਟੂ ਮੈਥਿਊ* (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਬੇਕਰ ਬੁਕ ਹਾਊਸ, 1973), 835. ²⁷ਟਾਲਮੁਡ *ਬੇਰਾਕੋਥ 28*ਏ। ²⁸ਵਾਲਟਰ ਬਾਊਰ, *ਏ ਗ੍ਰੀਕ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਲੈਕਸੀਕਨ ਆਫ ਦ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਐਂਡ ਅਦਰ ਅਰਲੀ ਕ੍ਰਿਸਚਿਅਨ ਲਿਟਰੇਚਰ*, ਜਿਲਦ 3ਜੀ, ਸੋਧ ਅਤੇ ਸੰਪਾ. ਫ੍ਰੈਡਰਿਕ ਡਬਲਯੂ ਡੈਂਕਰ (ਸ਼ਿਕਾਗੋ: ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਪ੍ਰੈੱਸ, 2000), 654-55. Mnemeion ਨਵੇਂ

ਨੇਮ ਦੇ ‘ਕਬਰ’ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (8:28; 27:52, 53, 60; 28:8; ਮਰਕੁਸ 5:2, 3; 6:29; 15:46; 16:2-8; ਲੂਕਾ 11:44; 23:55; 24:2, 9, 12, 22, 24; ਯੂਹੰਨਾ 5:28; 11:17, 31, 38; 12:17; 19:41, 42; 20:1-11; ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 13:29)।²⁹ਏ. ਐਫ. ਅਲਬਾਈਟ ਐਂਡ ਸੀ. ਐਸ. ਮੰਨ, *ਮੈਥਿਊ, ਦ ਐਂਕਰ ਬਾਈਬਲ* (ਗਾਰਡਨ ਸਿਟੀ, ਨਿਊ ਯਾਰਕ: ਡਬਲਡੇ ਐਂਡ ਕੰ., 1971), 281-82. ³⁰1 ਮੱਕਾਬੀਆਂ 13:27-29 (NRSV)।

³¹ਜੋਸੇਫਸ *ਐਂਟੀਕੁਇਟੀਜ਼* 16.7.1. ਦਾਊਦ ਦੀ ਕਬਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2:29 ਵਿਚ ਹੈ।³²ਲਿਓਨ ਮੌਰਿਸ, *ਦ ਗੌਸਪਲ ਅਕਾਰਡਿੰਗ ਟੂ ਮੈਥਿਊ, ਪਿੱਲਰ ਕਮੈਂਟਰੀ* (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਸ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1992), 586. ³³ਦ ਐਕਸਪੋਜ਼ਿਟਰ‘ਜ਼ ਦ ਗ੍ਰੀਕ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ, *ਜਿਲਦ 1, ਦ ਸਿਨੋਪਟਿਕ ਗੌਸਪਲ-ਦ ਗੌਸਪਲ ਆਫ ਸੇਂਟ ਜੌਨ* (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਸ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1951), 285 ਵਿਚ ਅਲਗਜ਼ੈਂਡਰ ਬਲਮੇਨ ਬਰੂਸ, ‘‘ਦ ਗੌਸਪਲ ਅਕਾਰਡਿੰਗ ਟੂ ਮੈਥਿਊ।’’³⁴ਹੈਂਡ੍ਰਿਕਸਨ, 835. ³⁵ਮੱਤੀ 23 ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਵੇਗਾ ਜਿਹੜੇ ਅਜੇ ਵੀ ਉਸ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਇਸਤੀਫਾਨ ਉੱਤੇ ਪਥਰਾਅ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ।³⁶ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 13:45, 50; 14:2, 5, 6, 19; 17:5, 13; 18:12; 19:8, 9; 20:3; 21:27; 23:12; 24:1-9; 25:2, 3; 2 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 11:23-26. ³⁷ਦ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸਟੈਂਡਰਡ ਬਾਈਬਲ ਇੰਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ, 4:1182-83 ਵਿਚ ਗੈਰੀ ਐਮ. ਬਰਗ, ‘‘ਜ਼ਕਰਯਾਹ।’’³⁸ਜੋਸੇਫਸ *ਵਾਰਜ਼* 4.5.4. ³⁹ਛੋਟੇ ਨਬੀ ਜ਼ਕਰਯਾਹ ਨੂੰ ‘‘ਬਰਕਯਾਹ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਇੱਦੋ ਦਾ ਪੋਤਾ’’ (ਜ਼ਕਰਯਾਹ 1:1) ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ‘‘ਇੱਦੋ ਦਾ ਪੋਤਾ’’ (ਅਜ਼ਰਾ 6:14) ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।⁴⁰ਕ੍ਰਾਂਸ, 331.

⁴¹ਰੈਗਨਰ, 681. ⁴²ਮੈਕਾਰਥਰ, 384-85.